ՀԱՅՐԵՆԻԻ ԿԱՆՉԻՆ ԱԿԱՆՋԱԼՈՒՐ

«Բուժօգնություն հայերին» ամերիկյան կազմակերպության հիմնադիր տնօրեն, անվանի վիրաբույժ-ոսկրաբան Վարդգես Նաջարյանը և հասարակական ակտիվ գործիչ, բժշկուհի Մերի Նաջարյանը արդեն վեցերորդ այցելությամբ եղան Հայաստանում՝ բերելով ԱՄՆ-ում բուժված և պրոթեզավորված երեխաների հերթական խումբը։

Նշենք մի փաստ. Նաջարյան ամուսինների անմիջական նախաձեռնությամբ և աջակցությամբ աղետի գոտուց ԱՄՆ մեկնել, բուժվել և վերադարձել է 96 երեխա։ Նման աջակցությունը շարունակվելու է այսուհետ էլ։

Որքան էլ հեռանում է չարագուշակ դեկտեմբերի 7-ը՝ մեծ աղետի օրը, որքան էլ սպիանում են վերքերը, այսուհանդերձ, մենք դեռ շատ ենք հիշելու աղետը։ Այդ ֆոնի վրա մեզ համար ավելի գնահատելի, ավելի զգայացունց է դառնում այն օգնությունը, որ շարունակում է ստացվել աշխարհի բոլոր վայրերից։ Նյութական օգնությունից զատ բարոյական աջակցությունն է մեզ հուսադրում, հատկապես երկրաշարժից տուժած մարդկանց ապաքինումը, հաշմանդամների հանդեպ ցուցաբերվող հոգատարությունը և այն կոնկրետ բուժօգնությունը, որ նկատելի է սփյուռքի, հատկապես ամերիկահայության կողմից։ Այստեղ իր արժանի ներդրումն ունեցավ «Բուժօգնություն հայերին» կազմակերպությունը, որի աջակցությունը Հայաստան հասավ դեկտեմբերի 9-ին՝ աղետից ընդամենը երկու օր անց։

Սկսեցին ավելի հաճախակի դառնալ այցելությունները, և Նաջարյան ամուսիններից անբաժան դարձան երկրաշարժի բերած ավերածությունները, տուժածներին նեցուկ լինելու ազգասիրական գործն ու բուժօգնության կազմակերպումը։

ԱՐՑԱԽՅԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ՝ ԺԱՆԱՊԱՐՀԻ ՍԿԻԶԲ

1984 թվականին Կալիֆորնիա նահանգի Լոս Անջելես քաղաքում հիմնադրվեց «Բուժօգնություն հայերին» կազմակերպությունը, որի նպատակն էր նվիրատվությունների միջոցով ֆոնդ ստեղծել՝ այն օգտագործելու աշխարհի տարբեր երկրներում ապրող հայերին անհրաժեշտ բուժօգնություն ցույց տալու համար։ Այդ օգնությունը և՛ դեղորայքների մատակարարում էր, և՛ բժշկական սարքավորումների տեղադրում առավել կարիք ունեցող հիվանդանոցներում, և՛ փորձի փոխանակման նպատակով բժիշկների այցելություններ։ Հիմնական ուշադրությունն, անշուշտ, Հայաստանն էր, ուր և Նաջարյան ամուսիններն առաջին անգամ այցելեցին 1984 թվականին։ Այն, ինչ արվում էր այդ կազմակերպության կողմից, մասնակի օգնություն էր Հայաստանի այս կամ այն հիվանդանոցին, թեպետ, բժիշկների խոստովանությամբ, ամերիկահայության ուղարկած սարքավորումներն զգալիորեն դյուրացրին բուժսպասարկումը Երևանի հիվանդանոցներում։

Արցախյան շարժումն այն աստեղային պահն էր, որը պիտի նպաստեր նաև սփյուռքահայ շատ տարբեր կազմակերպությունների միավորմանը, համախմբմանը։ Այդ շարժումից հետո էր, որ վերը հիշված կազմակերպությունը մեծացավ և՛ կողմնակիցներով, և՛ հնարավորություններով։

Վարդգես և Մերի Նաջարյան ամուսինները մի ամբողջ ինքնաթիռ ուղեբեռով եկան Հայաստան՝ ամերիկահայության այդ նվիրատվությունը հասցնելու Արցախ։ Դա նրանց առաջին այցելությունն էր ազգային ինքնորոշման իրավունքի համար պայքարի ելած այդ ժողովրդին, մի ժողովուրդ, որն այդ ազնիվ ամուսինների այցելությունը դիտեց որպես ամբողջ ամերիկահայության աջակցություն իրենց արդար գործին։

Այդ այցելությունից հետո, երբ Վարդգես և Մերի Նաջարյաններին Երևանից ճանապարհում էինք ԱՄՆ, նրանք այնպիսի հիացմունքով, այնպիսի ոգևորությամբ էին խոսում արցախցիների մասին, այնպես դիպուկ էին բնութագրում նրանց, պատմում նրանց վարք ու բարքի, սովորույթների մասին, որ թվում էր, թե այցելությունը մեկշաբաթյա չի եղել, այլ վաղուց, շատ վաղուց իրենք ծանոթ են լեռնական այդ կորովի, համարձակ ու ազատատենչ ժողովրդին։

Նրանք ասացին, թե՝ «Մեր այցելության հաջորդ օրն իսկ հեռատեսիլի, ռադիոյի և լրագրերու միջոցով ամերիկացիներին տեղյակ պիտի պահենք, թե ինչ տեսակի ժողովուրդ է ապրում այնտեղ, ինչ արդար ու անսալու է նրա պահանջը և թե որքան անարդար են վարվում նրա հետ»։

Նրանք կատարեցին իրենց խոստումը։ Եվ նաև՝ մեկնելուց երկու ամիս անց կրկին մեծաքանակ ծանրոցներ ուղարկեցին՝ բժշկական սարքավորումներով ու դեղորայքով, որոնց կարիքը, ինչպես իրենք էին արտահայտվում, «Արցախի ժողովուրդը շատ-շատ ունի»։

...Հետո, երկրաշարժից հետո պիտի մենք իմանայինք ու մեր աչքին ավելի պիտի բարձրանար այդ ժողովուրդը, երբ երկրաշարժի հաջորդ օրն իսկ իրենց շատ անհրաժեշտ այդ սարքավորումների և դեղորայքի մեծ մասը արցախցիները բեռնատար մեքենաներով տեղափոխեցին Հայաստան՝ որպես օգնություն աղետի գոտու բնակչությանը։ Այս փաստը՝ հատկապես տպավորություն գործեց Նաջարյանների վրա։ Եվ պատահական չէ, որ այս տարվա վերջին այցելության ընթացքում առաջին իսկ օրվանից Վարդգես Նաջարյանը սկսեց ուղիներ որոնել՝ Արցախ մեկնելու համար։ Այս անգամ նրա բերած ծանրոցներում առավել շատ էին դեղորայքն ու մանկական հիվանդությունները կանխող բժշկական միջոցները։ Նրանց վրա շատ ծանր տպավորություն էր գործել Արցախի շրջափակումը։

Վարդգես Նաջարյանը երկու օրով մեկնեց Արցախ, ուզեց անձամբ տանել Ստեփանակերտի հիվանդանոցի համար նախատեսված սարքավորումները, դեղորայքը և բժշկական մի քննություն անցկացնել տեղի հիվանդներին։

Երբ վերադարձավ Երևան, երկակի զգացում ուներ՝ անտրամադիր ու անհանգիստ էր Արցախում տիրող վիճակի համար և նաև ուրախ էր, որ...

— Ճիշտ է, ժողովրդի ֆիզիկական վիճակը գեշ է, ուտելիք չունին, սնունդեղեն չունին, և մանավանդ, երբ ձմեռը գա, ավելի դժվար պիտի լինի, բայց ժողովուրդը ամուր է, կորովի և, կարծես թե, ուրախ է, որ իր այս շարժումով և իր այս դիմադրությամբ Հայաստանի և ամբողջ աշխարհի մեջ հայության միասնականություն մը ստեղծած է։ Իրենք հպարտ էին, որ սփյուռքը զիրենք մոռցած չէ։ Մեր հիվանդանոց այցելելը, օրինակ, իրենց համար տարի մը կամ երկու տարի մը առաջ աներևակայելի էր։ Եվ հաջորդ օրը, երբ կրկին վիրավոր երիտասարդներին այցելեցինք մեծ սրահի մեջ, հուսահատության ոչ մի հետք չկար։ Նրանք վստահ են, որ իրենց դատը արդար է, և վերջը վերջին Մոսկվայի իշխանավորները կամ առաջնորդները պիտի ըմբռնեն իրենց սխալը և Արցախի ժողովուրդին արդարություն տան։

— Պարոն Նաջարյան, Դուք Արցախ այցելել եք նաև Հայաստանի մեծ աղետից առաջ, այցելել եք, երբ Արցախյան շարժումը դեռ նոր էր սկսվել, և կարծես թե ժողովուրդը մի քիչ ավելի վստահ էր իր հանդեպ ցուցաբերվող արդար վերաբերմունքին։ Ի՞նչ տարբերություն տեսաք նախորդ և այս այցելության միջև։ Հոգեբանական ի՞նչ վերափոխման է ենթարկվել այդ ժողովուրդը։ Որպես բժիշկ դա, անշուշտ, զգացել եք։ Ինչքա՞ն է այդ դժվարությունը նրան հուսահատեցրել կամ կորովի դարձրել։

— Ես այս անգամ կրցա Արցախի ժողովրդին զգացումները տեսնել իրենց աչքերուն մեջ, իրենց քայլվածքով, իրենց նայվածքով։ Տեսնելով իրենց այդ սերը, որ ցույց կուտային իրենց խոսակցության մեջ, ես հասկցա, թե ինչքան իրենք կգնահատեն մեր պզտիկ ժեստը, օգնությունը։ Կարևորն իրենց համար, և ինձի համար ալ անշուշտ, այն էր, որ իրենք զգացին, թե այս մեկուսացած վայրին մեջ իրենք մենակ չեն, անօգնական չեն։ Սփյուռքը, անշուշտ, ավելի շատ՝ Հայաստանը, իրենց հետ է, հայ ժողովուրդը իրենց կողքին է այդ ճակատագրական պահերին, այդ նեղնաժամային օրերին, և կարծես շնորհակալությունը կհայտնվեր իրենց ժպիտներու մեջ, աչքերու, հայացքներու մեջ՝ առանց պզտիկ բառ մը ըսելու։ Եվ նորեն ես այդ ժողովրդի քաջությանը, անվեհերությանը կխոնարհվիմ։ Եվ ես կհավատամ, որ իրենց այդ քաջությամբ սփյուռքը վերջին երկու-երեք տարիներուն ավելի արթնցավ, ավելի հասունցավ և հայրենիքին ավելի մոտեցավ։ Եվ աշխարհին ալ ցույց տվեց, որ հայ ժողովուրդը ուր որ ալ ըլլա, մեկն է, և Հայաստանի ժողովրդի, Արցախի ժողովրդի ցավը նույն իր՝ ՍՓՅՈՒՌՔԻ ցավն է։

ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Այցելությունը կարճատև էր, և անելիքներն էին շատ։ Մինչ Վարդգես Նաջարյանը Արցախում էր, Մերի Նաջարյանը այցելեց Սպիտակ, Կիրովական, Լենինական՝ տեսնելու այն երեխաներին, որոնց տարբեր ժամանակներում ինքը տարել է ԱՄՆ՝ բուժման և պրոթեզավորման նպատակով։ Այդ համատեղ այցելության ընթացքում մեր զրույցի թեման այն էր, թե ինչ դժվարություններ է հաղթահարում այդ ազգասիրական առաքելությունը կատարելիս։

— Ձեզ պարզ գաղափար տալու համար մի օրինակ բերեմ։ Երբ մենք այս երեխաները կտանեինք, ամենակարևոր հարցն այն է, թե հիվանդանոցները նախապես պայման ունենան՝ գործողություն կատարելու (դուք դրան վիրահատություն կըսեք), պրոթեզավորելու կամ այլ բուժում անցկացնելու համար։ Բժիշկներ ունենանք, որ այդ բժիշկները ձրիաբար նային երեխաներին։ Այն ատեն, որ գացի, 12 անկողին պատրաստ ունեի, բայց ես քաջություն ունեցա 14 երեխա տանելու՝ խորհելով, որ հիվանդանոցը, որ վեց երեխա կառնե, կրնանք համոզել, որ ավելին առնե։ Այդպես էլ եղավ։ Այս հիվանդանոցներու ծախսը, որ իրենք իրենց վրա կստանձնեն, կրնամ ըսել, որ 20 հազարեն 50 հազար դոլար է։ Ասիկա միջին հաշիվն է, մինչև 100 հազար կրնա ըլլալ։

Նաջարյանն այս օրինակը չբերեց՝ երևույթ դարձնելու կամ էլ հատկապես շեշտելու օգնության, աջակցության փաստը։ Պարզապես նկարագրեց վիճակը։ Նա թեմայի անցումը շտապեց անել, որպեսզի պատմի, թե որքան զորովով, սիրով ու փաղաքշանքով են հայ երեխաներին ընդունում, ամիսներով իրենց տանը պահում այն ընտանիքները, որոնք գիտեն ու ըզգացել են երկրաշարժի պատճառած ցավը, դա համարելով իրենց իսկ ցավը, և օգնել էլ՝ իրենց պարտականությունը։

Սպիտակում նա այցելեց երեխաների տուն, ավելի շուտ՝ տնակներ։ 10-ամյա Ռուստամը, որ չորս ամիս ապրել էր Լոս Անջելեսում՝ Նաջարյանների տանը, պետք է որ հոգեբանական վերափոխման շրջան ապրեր՝ այդօրինակ արագ փոփոխման պատճառով։ Եվ Մերին դա նկատեց. հուզված դուրս եկավ տնակից, որտեղ ապրում էր 5 անձից բաղկացած այդ ընտանիքը, Ռուստամի մորը մի կողմ տարավ և սկսեց խորհուրդ տալ, թե ինչպես վարվել երեխայի ադապտացիան ավելի հեշտ ու արագ անելու համար։

Ես նայում էի այդ երկու կանանց, որոնցից մեկը ծնել-մեծացրել էր Ռուստամին, ապրել այն կսկիծը, երբ երկրաշարժից կտրվեց Ռուստամի դաստակը, իսկ մյուսը չորս ամիս շարունակ այդ վիրավոր երեխային պահել է իր տան մեջ, տարել նրա ապաքինման շրջանի դժվարությունները և խորհում, թե հարազատության ի՛նչ ճանապարհներ ունի գթասրտությունը։

— Դուք Ռուստամի մայրն եք Ամերիկայի մեջ,— ասաց սպիտակցի կինը, և նրանց գրկախառնումի մեջ ես տեսա սփյուռք-հայրենիք միասնությունը, մեր ցավի ընդհանուր լինելը։

Բոլորին չհասցրեց տեսնել. դրա համար հարկավոր կլիներ այցելել 96 տուն կամ տնակ։ Ահա ինչու Ստեփանակերտից արդեն Երևան վերադարձած ամուսնու հետ որոշեցին մի ընդհանուր հավաք կազմակերպել Երևանում՝ «Արմենիա» հյուրանոցում։

Իննսունվեց երեխա, և նրանց հետ՝ ծնողները կամ մերձավորները։ Դա երախտագիտության, բարեկամության ու աջակցության դրսևորումը նկարագրող մի հուզական տեսարան էր։

Վարդգես Նաջարյանը կանխեց իմ այն անզգույշ հարցը, թե՝ «Ինչո՞վ պիտի պատասխանենք Ձեր այդչափ մեծ աջակցությանը»։

— Մեր արածը բարերարություն չէ, մեր արածը պարտականություն է։ Անհատ մը բարերարություն կընե, երբ, օրինակի համար, կօգնե օտար ազգի մը։ Երբ մենք Աֆրիկայի կամ ուրիշ ժողովուրդի մը այս մարդասիրական գործը կկատարենք, թերևս, դա մարդասիրություն կամ բարերարություն է։ Սակայն, երբ այս կընենք մեր ժողովրդին, մեր պարտականությունն է, որ կընենք։ Միայն անուն մը ունենալով և կամ այս ժողովրդին լեզուն խոսելով մենք հայ չենք ըլլար։ Եվ հայ չպետք է կոչվինք։ Ես հայ կկոչիմ այն անհատը, որ իր ունեցածը (լինի նյութական, կամ հոգեկան, կամ մտային) կրնա բաժին հանել իր ժողովրդին։ Եթե անհատ մը այդ չընե իր ժողովրդի համար, ինձի համար, դժբախտաբար, այդ անհատը հայ չէ։

Նման մտայնությունը նրանց համար գործելակերպ է։ Դրա վկայությունները շատ են։ Նշենք դրանցից մեկը ևս։ «Բուժօգնություն հայերին» կազմակերպության ջանքերով ծրագրվում է Երևան քաղաքում կառուցել առողջապահական համալիր։ Դա և՛ հիվանդանոց է, և՛ դեղամիջոցների արտադրության արտադրամաս, և՛ հիվանդապահուհիների պատրաստման դպրոց-դասընթաց։

Կենտրոնի կառուցմանը զուգահեռ, հայ բժիշկների մի քանի խումբ ԱՄՆ-ում որակավորման կուրսեր կանցնի, որովհետև առողջապահական համալիրը գործելու է համատեղ։ Դա համալիր ծրագիր է, այն խոշոր ձեռնարկումը, որ հնարավորություն պիտի տա խիստ անհրաժեշտ դեղորայքի պակասը վերացնելու, բուժսպասարկումը բարձրացնելու առավել բարձր մակարդակի։

...Երբ «Զվարթնոց» օդանավակայանում ճանապարհում էինք Մերի և Վարդգես Նաջարյաններին, փոխադարձ բարեմաղթանքների մեջ առանձնացավ Վ. Նաջարյանի խոսքը.

— Մենք իրար հրաժեշտ չենք տալիս։ Պարզապես մի որոշ ժամանակով բացակայում ենք մեր տնից։ Նորեն կուզեմ ձեզի վստահեցնել, որ սփյուռքը ձեզի հետ է։ Սպասեք մեր գալուն։

Հ. ՊԱՊԻԿՅԱՆ